

Lugemine on kirjutamine on lugemine

Kati Käpp

6th Baltic Sea Conference on Literacy: Literacy
Environment-Environmental literacy
06/10/25

Reading teaches you what you don't already know;
writing teaches you what to make of what you
read and experience.
(Fulwiler 1999: 10)

andmed

I

Eesti gümnaasiumi- ja kutsekeskhariduse **õpilased**

toimumise aeg: 01.06.2023–07.11.2023

vastajate arv: 501

II

Eesti gümnaasiumi- ja kutsekeskhariduse **õpetajad**

toimumise aeg: 24.04.2023–17.12.2023

vastajate arv: 283

“Millised kirjalikule tekstile esitatavad nõudmised on enamasti kirjas ülesannete juhistes, mille Sa õpetaja(te)lt saad? / mida Te tekstide kirjutamiseks oma ainekursus(t)el õpilastele annate?” [tekstikast]

kategooria	vastuste arv	osakaal vastustest	osakaal vastajatest
teksti pikkus	327	28,7%	65,3%
teema	206	18,0%	41,1%
vorm(istus), nt kirja suurus	116	10,2%	23,2%
õigekiri	93	8,2%	18,6%
struktuur	84	7,4%	16,8%

Tabel 1. Viis populaarsemat nõudmist, mis õpilaste hinnangul on ülesannete juhistes kirjas.

kategooria	vastuste arv	osakaal vastustest	osakaal vastajatest
teema	81	11,3%	27,2%
struktuur	71	9,9%	23,8%
teksti pikkus	68	9,5%	22,8%
õigekiri	66	9,2%	22,1%
keelekasutus (nt sõnastus) ja lauseehitus	63	8,8%	21,1%
vorm(istus), nt kirja suurus	55	7,7%	18,5%

Tabel 2. Kuus populaarsemat nõudmist, mis on õpetajate hinnangul on ülesannete juhistes kirjas.

Gümnasistid kirjutavad koolis nii, et nende kirjutatavatele tekstidele esitatavad nõudmised keskenduvad peamiselt teksti vormile, nt **sõnade arv, vormistus-, õigekirja- ja struktuurinõuded** (Käpp 2023: 92)

I. LUGEMINE

Loe läbi Arvo Valtoni novell „Sõnade filtreerija“ novellisarjast „Meie isemõtlejaid“ (Looming, 1/2023) ja katkend Wole Soyinka artiklist „Uuskeele ohud“ (itaalia keelest tõlkinud Maarja Kaplinski, Sirp, 27.01.2017) ning lahenda nende põhjal ülesanded. (40 punkti)

Vastused peavad olema sidusad ja normikirjakeelsed. Vastuste oodatav pikkus on 50–100 sõna. Tekstile viidates võib kasutada ridade ees olevaid numbreid, kuid reaviide ei asenda vastust. Ridadele viitamine ei ole kohustuslik.

1. Too välja 3 Lembe iseloomujoont ja kinnita iga joont näitega tekstist (kokku 3 näidet). (10 punkti)
2. Sõnasta Valtoni tekstile toetudes 2 probleemi, mida võib kaasa tuua sõnade filtreerimine, ja Soyinka tekstile toetudes 1 probleem, mida võib kaasa tuua sõnade mahendamine. Esita iga probleemi kohta näide tekstist (kokku 3 näidet). (15 punkti)
3. Sõnasta kummagi teksti põhiidee. Selgita tekstide põhjal, milles seisneb sõnade filtreerimise ja mahendamise erinevus. Järelda Soyinka teksti põhjal, mis on uuskeel. (15 punkti)

allikas: Harno testide materjalid

II. KIRJUTAMINE

Kirjuta umbes 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid, kuidas sõnavabadus ja/või selle piiramine mõjutab ühiskonnas toimuvat. Too näiteid kirjandusest ja/või ajaloost ja/või meediast ja/või ühiskonnast. Pealkirjasta kirjand. (60 punkti)

Arutledes võid soovi korral toetuda alustekstidele (tsitaadid, lugemisosa tekstid), neid refereerida või tsiteerida, kuid alustekstide kasutamisega ei tohi liialdada.

eesti keele riigieksam

Lugemise ja kirjutamise seosed ilmnevad kolmel viisil
(Tierney ja Shanahan 1991):

- 1) retoorilised seosed
- 2) funktsionaalsed tegevused
- 3) üldteadmised ja kognitiivsed protsessid

1) retoorilised seosed

- kirjutajad peaksid lugemise kohta teadmisi omandama oma tekstide loomise kaudu (Tierney ja Shanahan 1991), mis aitab paremini **mõista** teiste loodud tekste;
- olles nii saatja kui ka vastuvõtja rollis, saavad lugejad-kirjutajad teadmisi **suhtluse** toimimise kohta (Shanahan 2006)

2) funktsionaalsed tegevused

- lugemist-kirjutamist saab kombineerida konkreetsete **eesmärkide saavutamiseks**, näiteks tekstis esitatud uute ideede õppimiseks (Fitzgerald ja Shanahan 2000)

3) üldteadmised ja kognitiivsed protsessid

- lugemine ja kirjutamine on kognitiivsete protsesside kogumid, mis sõltuvad teadmiste esitamisest erinevatel keelelistel tasanditel (foneemiline, ortograafiline, semantiline, süntaktiline, pragmaatiline) (Fitzgerald ja Shanahan 2000);

Same, same, but different

- õpilaste kirjutamisoskuste parandamine peaks kaasa tooma lugemisoskuste paranemise (Graham ja Hebert 2010: 12)
- oleks ehk mõistlik õpetada ainult lugemist või kirjutamist. Kõik ühes õpitu kanduks automaatselt üle teise, seega poleks topeltõpetuseks mingit põhjust. (Fitzgerald ja Shanahan 2000: 43)
- **erinevad kognitiivsed lähtepunktid** takistavad saavutamast tihedamat kooskõla (Langer 1986)

erinevusse ongi koer maetud!

- lugemine ja kirjutamine soodustavad **piisavalt erinevaid kognitiivseid toiminguid**, et pakkuda alternatiivseid vaatenurki, mis võivad anda alust uuele õppimisele või hindamisele (Tierney, Soter, O'Flahavan ja McGinley 1989)
- ka uuringutes tuleks vaadata seda, kuidas õpetada lugemist ja kirjutamist koos kasutama sellisel viisil, mis arvestab õppija eesmärkidel tuginevate mõtlemisprotsessidega (Tierney ja Shanahan 1991: 274)

Ehk et õppija peab teadvustama ülesande eesmärki ja juhust.

ettepanekuid

Õpilaste lugemisoskus paraneb, kui

- 1) õpilased kirjutavad selle teksti kohta, mida nad loevad;
- 2) õpetada kirjutamisoskusi ja -protsesse, mis on seotud teksti loomisega;
- 3) suurendada kirjutatavate tekstide hulka.

(Graham ja Hebert 2010: 13)

Ülesannetes vajalikud nõuded ka kirjutamisprotsessi kohta, nt

- mõtete kogumine ning allikate otsimine ja lugemine
 - mõtete organiseerimine
 - teksti kavandamine ja mustandite kirjutamine
 - stiili ja keele viimistlemine
- GRÕKi lisa
 - rõhk õppimisel
 - KÕTS
 - teadmised kirjutatava, aga ka
 - tekstiloome kohta
 - suhtlus kaasõppijatega

allikad

Fitzgerald, J. & Shanahan, T. 2000. Reading and writing relations and their development. *Educational Psychologist*, 35, 39–50.

Fulwiler, T. 1999. Teaching writing as a liberal art: Ideas that made the difference. *Speaker Series* 13.

Graham, S. & Hebert, M. A. 2010. Writing to read: Evidence for how writing can improve reading. A Carnegie Corporation Time to Act Report. Washington, DC: Alliance for Excellent Education.

GRÕK = Gümnaasiumi riiklik õppekava. Riigi teataja I, 05.10.2025. <https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014021?leiaKehtiv>.

Käpp, K. 2023. Mida, miks ja kuidas kirjutab Eesti gümnaasiumiõpilane. *Emakeele Seltsi aastaraamat* 69, 80–106. <http://dx.doi.org/10.3176/esa69.04>.

Käpp, K., Miilman, E., Roos, R. & Tragel, I. (koost.) 2024. Küsitluse “Õpilased ja kirjutamine” vahereport. Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi projekt “Protsessikeskne tekstiloome gümnaasiumis ja ülikoolis: tõenduspõhine teadmus ja praktikad”. <https://tekstiloom.eilonatragel.ut.ee/publikatsioonid/>.

Käpp, K., Novek, N., Roos, R., Tammepõld, M-M. & Tragel, I. (koost.) 2025. Küsitluse “Õpilased ja koolis kirjutamine: õpetajate küsitlus” vahereport. Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi projekt “Protsessikeskne tekstiloome gümnaasiumis ja ülikoolis: tõenduspõhine teadmus ja praktikad”. <https://tekstiloom.eilonatragel.ut.ee/publikatsioonid/>.

Langer, J. 1986. Children reading and writing: Structures and strategies. *Bloomsbury Academic*

Shanahan, T. 2006. Relations among oral language, reading, and writing development. In C. MacArthur, S. Graham, and J. Fitzgerald (toim.), *Handbook of writing research* (171–183). New York, NY: Guilford.

Tierney, R., & Shanahan, T. 1991. Research on the reading-writing relationship: Interactions, transactions, and outcomes. In R. Barr, M. Kamil, P. Mosenthal, and D. Pearson (toim.), *The handbook of reading research*. Vol. 2; 246–280. New York, NY: Longman.

Tierney, R. J., Soter, A., O’Flahavan, J. F. & McGinley, W. 1989. The effects of reading and writing upon thinking critically. *Reading Research Quarterly*, 24, 134–173.